

משום דהוי דרבנן וכו'.
 י"ל דהר"ן בפ' ע"פ הביא מפרשים דס"ל
 בדבר שאין בו טירחא כגון הסיכה בכוסות
 לא אמרין ספד"ר לקולא. וא"כ ה"נ י"ל
 דלספור הספירה דספק יומא אין בזה טירחא
 ולכן הוצרך בעה"מ לבאר משום דאתו
 לזלולי ביו"ט.

אשי במנו יומי ושבועי מ"מ י"ל דגם הם
 מודים שזכר למקדש הוא, רק אעפ"כ ס"ל
 שתקנו דומיא דספה"ע במקדש שהיא גם
 בשבועי.

ומה שהק' קה"י למה הוצרך בעה"מ
 לתרץ דלא עבדינן ספיקא דיומא בספה"ע
 משום שלא יזללו בעצרת ולא אתי עלה

הרב ישראל דנדרוביץ

מגיד שיעורי תלמוד הירושלמי בקול הדף
 מכון דרכי שמחה, ערד

"בן ברכאל – בן שבירכו האל"

(א) שתי דעות מביא הירושלמי בסוף פרק
 חמישי במסכת סוטה, על זהותו של 'אליהוא
 בן ברכאל הכוזי ממשפחת רם' המוזכר
 באיוב (לב, ב). ר' עקיבא דרש שהכוונה
 לבלעם בן בעור ואילו ר' אלעזר בן עזריה
 סובר שהמדובר ביצחק אבינו. הגמרא גם
 מפרטת כיצד כל שיטה מפענחת את רמזי
 הפסוק בהתאם לדעתה.

בין הדברים מביאה הגמ' שלדעתו של
 ראב"ע ש'אליהוא' הרי הוא יצחק, הרי
 שהסיבה שהוא נתכנה 'בן ברכאל' זהו לפי
 שהוא "בן שבירכו האל שנאמר ויברכהו ה'".
 על פיסקא זו כותב הגאון הקדמון רבי
 שמואל יפה אשכנזי בפירושו הנודע על
 אגדות הירושלמי 'יפה מראה' בכהאי
 לישנא: "שנאמר ויברכהו ה'". אין כתוב כן
 ביצחק, רק 'ויברך אלהים את יצחק בנו'
 ונקט הכא דרך קצרה, כגון 'אל פתח אולם
 הבית' בריש עירובין וכן 'ונתן הכסף וקם לו'
 שאחזה הגמ' לשון קצרה".

טוען איפוא היפה מראה, שכפי שמצאנו
 במקומות שונים בש"ס שהגמ' לא ציטטה
 במדויק לשונות של פסוקים, כך צריך לומר
 גם כאן שהכוונה במה דאיתא "שנאמר
 ויברכהו ה'" הוא לפסוק בפרשת חיי שרה
 (בראשית כה, יא): "ויהי אחרי מות אברהם
 ויברך אלהים את יצחק בנו וישב יצחק עם

באר לחי רואי", ועל כרחנו צריכים אנו לומר
 כן כיון שפסוק 'שנאמר ויברכהו ה' אין כתוב
 כן ביצחק'.

(ב) איברא שדברי היפה מראה מרפסין
 איגרא שהרי פסוק ערוך ומפורש יש לגבי
 יצחק שבו נאמר 'ויברכהו ה'' בדיוק כציטוט
 הגמ', והוא בפרשת תולדות (שם כו, יב):
 "ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא
 מאה שערים ויברכהו ה'", וכיצד כתב היפה
 מראה שאין כתוב כן ביצחק.

וכבר הרגיש בשאלה פשוטה זו רבי
 ראובן מרגליות בספרו ניצוצי אור (פסחים נד,
 א ד"ה ענה), ולא ציין שכבר קדמו בזה
 מפרש הירושלמי בעל 'קרבן העדה'
 בהגהותיו 'שירי קרבן' על אתר: "ותימא,
 שהרי קרא מפורש הוא ביצחק דכתיב 'ויזרע'
 יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה
 שערים ויברכהו ה'", ולא ידעתי איך נעלם
 מעיני הרב מקרא בתורה; גם הרב בז"ר
 בילקוט איוב העתיק דברי הרב ולא הרגיש
 בתמיהתו, וצ"ע".

(ג) ולהצדיק את הצדיק היה נראה לענ"ד
 לומר בזה באופן פשוט ומחזור, דהנה יש
 להקשות על עצם דברי ראב"ע דס"ל
 ד'אליהוא בן ברכאל' הרי הוא יצחק אבינו
 כיון שיצחק נתברך ככתוב ויברכהו ה',
 דלכאור' היה לו להתכנות 'ברכיה' ולא
 'ברכאל' - 'ברכיה' על משקל הכתוב

מוריה, שנה עשרים ושש, גליון ז' (שז-שי), אלול תשס"ד

וזהו עומק הכוונה בדרשת 'בן ברכאל' - בן שבירכו האל' שיצחק התברך כיון שביצחק יקרא לך זרע והרי הוא בלבד בנו של אברהם 'שבירכו האל' והרי הברכות ברשותו.

וזו היתה כוונת היפה מראה בטענתו 'אין כתוב כן גבי יצחק' שפסוק זה לא כתוב גבי יצחק באופן שנוכל לדרוש בו 'בן ברכאל' כדאמרינן, ובודאי דרך קצרה נקט להביא פסוק זה תחת הפסוק המקורי לדרשה זו "ויברך אלוקים את יצחק בנו".

(ה) וכאשר בינתי בענין זה מצאתי להרב אמר יוסף (אלקלעי, שאלוניקי תקצ"א. בקונטרס לקט יוסף עמוד קא א) שדן בקושית השירי קרבן, ותירץ באופן אחר: "דכוונת היפה מראה הוא דפסוק 'ויברכהו ה' לאו שבירכהו ה' ברכות ממש אלא זה ברכה שבירכו במעשה ידיו, ומדקאמר בירושלמי 'שבירכו האל' ולא קאמר 'שבירכו במעשה ידיו' משמע דכוונת הירושלמי דקאמר 'שבירכו האל' ר"ל ברכות ממש, ומשום הכי הביא קרא ד'ויברך אלוקים את יצחק בנו' שהיא ברכות ממש".

כיוצא בזה ראה להגאון רבי חיים פאלאגי בספרו על תלמוד הירושלמי 'לחיים בירושלים' (אזמיר תרל"ח) שהביא דברי היפה מראה ותמה עליו: "והדבר פלא דנייתי ספר תורה ונחזי בפרשת תולדות ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים ויברכהו ה'", ואיך יצא מפי קדוש זה; ומצאתי בגליון הספר כתב יד לא ידעתי למי מקדושים דכתב וז"ל 'רק לענין זריעה, וברכה סתמית דכתיב ביה היינו ויברך אלוקים את יצחק בנו' עכ"ל, ויפה תיקן".

והוסיף שם לדון בזה: "אך אעיקרא לביאור המאמר, מה היה צורך להביא מקרא דתנחומי אבליים ולא כפשטיה מ'ויברכהו ה' דיתפרש 'בן ברכאל שבירכו האל'; ואולי שם אל משם אלהים ובבחינת בן הוא כדכתיב 'ויברך אלוקים את יצחק בנו' לכך היה ראוי שיביאו קרא ד'ויברך

'ויברכהו ה'', ולא 'ברכאל' שכן לא כתיב 'ויברכהו אלוקים'.

תח"ת 21/08/2018

מכת קושיה זו צריכים אנו לבאר שבודאי כוונת ראב"ע היתה להביא פסוק שבו מפורש שנתברך מאלקים ועל כן קרא שמו 'ברכאל', וזהו שנתכוון לומר היפה מראה שפסוק כזה 'ויברכהו ה'' שנוכל ללמוד מזה שיצחק נתכנה 'ברכאל' לפי 'שבירכו האל' זה לא כתוב לגבי יצחק, שהרי בפסוק זה לא נקרא הקב"ה בשם אלוקים, אלא ודאי הגמ' הביאה את פסוק זה 'ויברכהו ה'' כדרך קצרה לפסוק האמיתי שממנו נדרשת דרשה זו 'ויברך אלהים את יצחק בנו'.

והסיבה שאכן יצחק נתכנה 'ברכאל' על שם הפסוק 'ויברך אלוקים את יצחק' ולא נקרא 'ברכיה' על שם הכתוב 'ויברכהו ה'', מלבד שהפסוק דשם אלוקים מוקדם הוא בתורה, הרי שיתכן לפי הנודע מספרי הח"ן ששם 'אלוקים' מרמז על מידת הדין ושם 'הוי"ה' מרמז על מידת החסד, ולכן העדיפו לקראו 'ברכאל' ללמדנו שבדין הוא שיטול שכרו להתברך מהקב"ה.

(ד) בדומה לזה יש לבאר באופן אחר דהנה יש לדקדק על כך שנתכנה 'בן ברכאל' לפי שהוא 'בן שבירכו האל', ולכאור' וכי מה מקרא חסר אי היה מתכנה 'ברכאל' בלא תוספת 'בן' ועדיין היינו יודעים שבירכו האל; והרי קושיה זו קשה דווקא באם הילפותא היא מהפסוק שלפנינו בגמ' 'ויברכהו ה'' ששם לא מוזכר תיבת 'בן'.

אולם מהפסוק שלדעת היפה מראה ממנו הוא הלימוד לא יקשה כלל, שכן שם מוזכר בפסוק את ברכת יצחק בהקשר להיותו בנו של אברהם, ככתוב: "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו", ובמד"ר (פר' סא) פירשו שהברכות היו מסורות מהקב"ה לידו של אברהם אלא שהוא לא רצה לברך את בניו שכן בני ישמעאל ובני קטורה בכלל, ומהאי טעמא הקב"ה הוא שבירך את יצחק בנו של אברהם והעביר אליו את הברכות,

מוריה, שנה עשרים ושש, גליון ז-י (שז-שי), אלול תשס"ד

גם עליו קשה אין לית הוא עתיד להתווכח עמך, שהרי כתוב בסוף איוב 'ויאמר ה' אל אליפז התימני חרה אפי בך ובשני רעים כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב', ולמה הוציא לעז על אותו הצדיק שלא דיבר נכונה, וצע"ג".

ונלאו כל חכמי לב מליד לטוף דעתו וכפי שהקשה הגרי"מ בידרמן זצ"ל חתן כ"ק מרן אדמו"ר השפת אמת זיע"א בגליון הירושלמי שלו (ונעתק בקובץ 'נר מערבי' חלק ה): "תמוה, ד'לא דברתם אלי נכונה' לא נאמר על אליהוא רק על אליפז ובלדד וצופר", וכבר קדמו הרב 'אמר יוסף' הנזכר לעיל שכתב עלה: "ודבריו תמוהין עד מאוד ולא ידעתי מאי קאמר דהא הקב"ה קאמר אל אליפז התימני שחרה אפו בו ובשני רעיו דהם בלדד השוחי וצופר הנעמתי, וא"כ אליהוא מאן דכר שמיה, ואדרבה דבריו צריכין עיון גדול, ושוב אמרו לי שקדמני בזה הרב כמהר"ם אריה ה"י".

אלוקים את יצחק בנו", ויתכן שבדבריו אלו שבאו בקציר"ת האומ"ר רמז לתרץ כשני הביאורים דמיינתין לעיל.

(ו) ומענין לענין ראה זה פלא שהרב בעל 'שירי קרבן' שתמה על היפה מראה בכך שנעלם מעיניו מקרא מפורש וכפי שהארכנו בדברים האמורים לעיל, כמה לא חלי ולא מרגיש שבד"ה הקודם לזה אף איהי גופיה טעה בפסוק ערוך ובמשמעותו הפשוטה. דהנה בירושלמי שם מובא שראב"ע טען כנגד ר"ע הסובר דאליהוא זה בלעם: "אין הוא הוא כבר כיסה עליו המקום (- אם אמת הדבר שאליהוא הוא בלעם, כבר כיסה עליו המקום ולא רצה לגלות חרפתו, ואפשר מפני שעשה תשובה, ואתה שמגלהו אתה עתיד ליתן את הדין. קה"ע), ואין לית הוא עתיד להתווכח עמך (- אליהוא יתווכח עמך שאמרת שהוא בלעם. קה"ע)", ולכן נחלק עליו ראב"ע וסבר שאליהוא זה יצחק. והקשה השירי קרבן על אתר: "וקשה,

91708/2018nir

הרב נחום דוד שטרן בית שמש

שלש מאות שנה גם על ידי הרומיים עצמם, ובסדר הדורות מביא איך השמיד והכרית אנטונינוס מלך רומי שהיה בימי רבינו הקדוש את הנוצרים כי אמר שכל הצרות באים מהם, גם כל המלכים שהיו לפניו נלחמו בהם, וממילא מה היה להם לירא מפני הנוצרים עוד בזמן שבית המקדש היה קיים. ג. כיון שתקנה זו התקינה נביאים ראשונים קודם שהיו הנוצרים מפני מה לא היו מתעניין באחד בשבת.

ומצאתי במהרש"א בחידושי אגדות ד"ה מפני הגלילים פרש"י מפני שעושין אותו יום טוב שלהן עכ"ל. אין לפרש משום שיעלילו עלינו שאנו מתעניין ביום טוב שלהן דהא בזמן שבית המקדש קיים קיימין וידינו תקיפה עליהם אלא ד"ל שאנשי משמר לא

מדוע לא התענו אנשי מעמד ביום ראשון הא דאמרינן בגמ' תענית דף כ"ז ע"ב גבי אנשי מעמד שהיו מתעניין ד' תעניות בשבוע, שני שלישי רביעי וחמישי, ובערב שבת לא היו מתעניין מפני כבוד השבת, ק"ו בשבת עצמה, באחד בשבת מאי טעמא לא — אמר ר' יוחנן מפני הנוצרים, ר' שמואל בר נחמני אמר וכו' — ופרש"י מפני הנוצרים שעושים אותו יום טוב שלהם, וכן פי' רבינו גרשום מפני הנוצרים לפי שיום חג שלהם באחד בשבת ואם היו ישראל מתעניין היו כועסים. והוא לכאורה פלא עצום — א. שהרי היה יד ישראל בזמן הבית תקיפה, והגם שבסוף זמן הבית היו תחת יד הרומיים, מ"מ מה היה להם לירא מפני הנוצרים שלא היו כלום באותו זמן. ב. שהנוצרים היו נרדפים

מוריה, שנה עשרים ושש, גליון ז-י (שז-שי), אלול תשס"ד